

12.O‘rmonjonov Azizbek Muhammadjon o‘g‘li. (2025). INKLYUZIV TA’LIM SHAROITIDA MUSIQQA SAVODXONLIGINI SHAKLLANTIRISHDA MULTIMODAL YONDASHUVNING PEDAGOGIK IMKONIYATLARI. *TA’LIM VA TARAQQIYOT*, 4(4), 380-388.

MINTAQANI BARQAROR RIVOJLANTIRISHDA INNOVATSION EKOTIZIMLARNI SHAKLLANTIRISHNI TARTIBGA SOLISH TIZIMI

Ramazanov Suhrob Sherzod o‘g‘li,

Abu Rayhon Beruniy nomidagi Urganch davlat universiteti mustaqil izlanuvchisi

E-mail: suhrobramazanov1998@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada mintaqani barqaror rivojlantirishda innovatsion ekotizimlarni shakllantirish zaruriyati, o‘ziga xos xususiyatlari va ularni tartibga solish tizimi yoritib berilgan. Shuningdek, innovatsion ekotizimlarni shakllantirishni tartibga solish tizimini tadqiq qilish yuzasidan xulosa va takliflar bayon etilgan.

Kalit so‘zlar. Mintaqa, barqaror rivojlantirish, ekotizim, innovatsion ekotizimlar, tartibga solish, tizim.

СИСТЕМА РЕГУЛИРОВАНИЯ ФОРМИРОВАНИЯ ИННОВАЦИОННЫХ ЭКОСИСТЕМ В УСТОЙЧИВОМ РАЗВИТИИ РЕГИОНА

Рамазанов Сухроб Шерзод угли,

независимый исследователь Ургенчского государственного университета имени Абу Райхона Беруни

E-mail: suhrobramazanov1998@gmail.com

Аннотация. В статье рассматривается необходимость формирования инновационных экосистем в устойчивом развитии региона, их особенности и система регулирования. Также сделаны выводы и предложения по исследованию системы регулирования формирования инновационных экосистем.

Ключевые слова. Регион, устойчивое развитие, экосистема, инновационные экосистемы, регулирование, система.

THE REGULATORY SYSTEM FOR THE FORMATION OF INNOVATIVE ECOSYSTEMS IN THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF THE REGION

Ramazanov Suhrob Sherzod ugli,

independent researcher at Urgench State University named after Abu Rayhon Beruni

E-mail: suhrobramazanov1998@gmail.com

Abstract. This article highlights the need for the formation of innovative ecosystems in the sustainable development of the region, their specific features and the system for their regulation. Also, conclusions and proposals are made on the study of the regulatory system for the formation of innovative ecosystems.

Key words. Region, sustainable development, ecosystem, innovative ecosystems, regulation, system.

Mintaqani barqaror rivojlantirishda innovatsion ekotizimlarni shakllantirish zarur. Bu borada raqamli iqtisodiyotda innovatsion ekotizimlarni shakllantirish va boshqarish muhim ahamiyat kasb etadi. Raqamli texnologiyalar axborot tizimlari va ma’lumotlar almashinuvidan foydalanib, turli korxonalarni, ilmiy va tadqiqot markazlarini, innovatsiyalarni jamoaviy ishlab chiqish va amalga oshirishni amalga oshiradigan virtual guruhlariga yoki birlashmalarga birlashtirish uchun zarur bo’ladi [1]. Mintaqaviy barqaror rivojlanish bugungi globallashuv, ekologik muammolar va raqamli transformatsiya davrida har bir hudud uchun muhim strategik vazifaga aylangan. Innovatsion ekotizimlar hudud ichida va hududlararo hamkorlik orqali yaratiladigan ilm-texnika, biznes, ta’lim va boshqaruv elementlari jamlanmasi sifatida hudud salohiyatini

o’sish “drayver”iga aylantiradi. Bugungi kunda mamlakatimizni innovatsion rivojlantirish ijtimoiy-iqtisodiy siyosatning ustuvor yo’nalishi bo’lib hisoblanadi. Bu borada O’zbekistonning jahondagi iqtisodiy mavqeini yuksaltirish va raqobatbardosh ilm-fanni talab qiluvchi mahsulotlar ishlab chiqarish orqali iqtisodiyotni sifatli rivojlantirish bevosita uning innovatsion faoliyatiga bog’liq bo’ladi [2]. Innovatsion ekotizimlarni shakllantirish va ularni tartibga solish orqali mintaqalar iqtisodiy o’sishga hamda ijtimoiy barqarorlik va ekologik uyg’unlikka erisha oladi.

Mintaqalarni barqaror rivojlantirishda innovatsion ekotizimlarni shakllantirish uchun yetarli manbalar mavjud. O’zbekiston uchun barqaror rivojlanishning asosiy manbalari quyidagilar hisoblanadi: tabiiy ekotizimlar saqlanib qolgan hudud, inson salohiyati va iqtisodiy resurslar [3]. Ushbu manbalarga asoslangan holda hududlarda innovatsion loyihalar ishlab chiqiladi. Masalan, Qoraqalpog’iston Respublikasi bilan bog’liq qishloq xo’jaligiga oid innovatsion loyiha ekotizim shakllantirish mumkin [4]. Ushbu yo’nalishlar turli bosqichlarga asoslanib, nazariy, huquqiy, institutsional va amaliy yondashuvlar orqali innovatsion ekotizimlarni tartibga solish tizimini aks ettiradi. Ya’ni, innovatsion ekotizim hududdagi ilm-fan muassasalari, startaplar, bizneslar, investitsiyaviy subektlar, hukumat va jamiyat vakillari o’zaro aloqada bo’lib, yangi bilim, texnologiya, mahsulot va xizmatlar yaratish hamda ulardan foydalanishni ta’minlovchi tizimni ifodalaydi.

Mintaqaviy nuqtai-nazardan qaraganda, innovatsion ekotizim mintaqani oddiy resursga boy hududdan bilim va innovatsiyalar asosida raqobatbardosh markazga aylantirish mumkin. Masalan, O’zbekiston Respublikasining 2022-2026-yillarga mo’ljallangan innovatsion rivojlanish strategiyasi hujjatiga texnoparklar, klasterlar, inkubatorlarlar, akseleratorlarlar kabi innovatsion infratuzilmani hududlardada kengaytirish belgilab qo’yilgan [5].

Shuningdek, tahlil qilingan ilmiy maqolalarda ta’kidlanishicha, barqaror rivojlanish tamoyillari bilan uyg’un ishlovchi innovatsion iqtisodiyot hududiy taraqqiyotda muhim omil bo’lib hisoblanadi. Shu tarzda, innovatsion ekotizim mintaqaviy rivojlanish strategiyasining ajralmas qismi bo’lib, tartibga solish tizimidir. Ushbu tizim hudud resurslarini (tabiiy, inson va infratuzilma) yuqori qo’shilgan qiymatli faoliyatga yo’naltiradi, ilm-fan va tajriba integratsiyasini jadallashtiradi hamda hudud ichidagi va tashqarisidagi tarmoqlar bilan vertikal va gorizontal integratsiyani ta’minlaydi.

Mintaqani barqaror rivojlantirishda innovatsion ekotizimlarni shakllantirishni tartibga solish turli innovatsion yondashuvlarga asoslanadi. Innovatsion yondashuvlar, raqamli transformatsiya va ekologik barqarorlikka asoslangan rivojlanish modeli mintaqalar iqtisodiyotida yangi yo’nalishlarni yaratib berishi mumkin [6]. Innovatsion ekotizimni mintaqa darajasida shakllantirish va uni barqaror rivojlantirish uchun tartibga solish tizimi bir necha darajadan iborat bo’ladi. Masalan, O’zbekistonda qabul qilingan innovatsion rivojlanish strategiyasida hududlardagi innovatsion infratuzilmalarni kengaytirish va texnologik ishlab chiqarishni rivojlantirish belgilangan.

Avvalo, innovatsion ekotizimni tartibga solishda huquqiy bazani yaratish muhim ahamiyat kasb etadi. Masalan, davlat tomonidan innovatsion faoliyatni rag’batlantiruvchi qonun-me’yoriy hujjatlar, soliq imtiyozlari, grantlar va subsidiyalar joriy etilishi kerak. Bu borada mintaqaviy innovatsion rivojlanish faqat davlat qo’llab-quvvatlashi bilan emas, ya’ni doimiy koordinatsiyalash orqali amalga oshadi. Shu bilan birga, institutsional tarkibda texnopark, klaster, inkubator va innovatsion markazlar kabi elementlar faol qatnashadi.

Innovatsion ekotizimlar bo’yicha samarali davlat siyosatini ishlab chiqish va amalga oshirish lozim. Bu borada hukumat innovatsion siyosatining asosiy maqsadlaridan biri yangi bilimlarni yaratish, tarqatish va qo’llash uchun o’zaro ta’sir qiluvchi va hamkorlik qiluvchi sub’ektlar va institutlar tarmog’i bo’lgan innovatsion ekotizimlar o’sishi va rivojlanishiga ko’maklashishdan iborat bo’ladi. Innovatsion ekotizimlarni vaqt o’tishi bilan rivojlanib boradigan va resurslar mavjudligi, muassasalar sifati, tadbirkorlik madaniyati, ochiqlik va ulanish darajasi kabi turli omillar ta’sirida bo’lgan murakkab adaptiv tizimlar sifatida ko’rish mumkin. Hukumat siyosati innovatsion faoliyatni ta’minlaydigan va rag’batlantiradigan zarur shart-sharoitlar, imtiyozlar va aralashuvlarni ta’minlash orqali innovatsion ekotizimlarni shakllantirish va qo’llab-quvvatlashda hal qiluvchi rol o’ynaydi.

Biroq, innovatsion ekotizimlar uchun samarali davlat siyosatini ishlab chiqish va amalga oshirish oddiy yoki sodda ish emas. Chunki, ushbu tizim dinamikasi va xususiyatlarini chuqur tushunishni, shuningdek o’zgaruvchan ehtiyojlar va imkoniyatlarga javob beradigan moslashuvchan yondashuvni talab qiladi. Bu borada innovatsion ekotizimlarni rivojlantirish va osonlashtirishni maqsad qilgan hukumat siyosatchilari uchun quyidagi eng yaxshi amaliyot va tavsiyalar muhokama qilinadi:

- innovatsion ekotizimlarda hukumatning roli va funksiyalari: davlat mahsulotlarini yetkazib berish, qulay tartibga solish muhitini yaratish, tadqiqot va ta’limni qo’llab-quvvatlash, hamkorlik va tarmoqlarni osonlashtirish, innovatsion tashabbuslarni shakllantirish va tartibga solish kabi innovatsion ekotizimlarda hukumat bajarishi mumkin bo’lgan asosiy rol va funksiyalar;

- innovatsion ekotizimlar bo’yicha davlat siyosatini ishlab chiqish va amalga oshirish tamoyillari va mezonlari: innovatsion ekotizimlar bo’yicha davlat siyosatini ishlab chiqish va amalga oshirishga rahbarlik qilishi kerak bo’lgan ba’zi asosiy printsiplar va mezonlar. Masalan, tizimli va yaxlit istiqbolni qabul qilish, siyosatni ekotizimning o’ziga xos sharoiti va ehtiyojlariga moslashtirish, xilma-xillik va inklyuzivlikni rivojlantirish, tajriba va o’rganishni targ’ib qilish hamda turli siyosat sohalari va darajalari o’rtasida izchillik va muvofiqlashtirishni ta’minlash;

- innovatsion ekotizimlar bo’yicha muvaffaqiyatli hukumat siyosati misollari va holatlari: AQSH kichik biznes innovatsion tadqiqotlari dasturi, Finlyandiya innovatsion tizimi, Singapur Smart Nation initiative va Yevropa kabi turli mamlakatlar va mintaqalardagi innovatsion ekotizimlar bo’yicha muvaffaqiyatli hukumat siyosati. Masalan, Union Horizon 2020 dasturi.

Mintaqani barqaror rivojlantirishda innovatsion ekotizimlarni shakllantirishni tartibga solishda asosiy e’tibor innovatsiyalarga qaratiladi. Xususan, innovatsion ekotizim quyidagi innovatsiyalarni qo’llab-quvvatlaydi:

- mahsulot innovatsiyasi: ekotizim kompaniyalarga hamkorlikda yangi mahsulotlarni ishlab chiqish va ishga tushirish uchun platforma yaratadi. Startaplar buzuvchi mahsulot g’oyalarini olib keladilar, tashkil etilgan kompaniyalar esa resurslar va bozorga kirishga hissa qo’shadilar.

- jarayon innovatsiyasi: ekotizimdagi hamkorlikdagi harakatlar biznes jarayonlarini optimallashtirish va takomillashtirishga olib keladi. Bu yangi texnologiyalarni qabul qilishni, soddalashtirilgan ish oqimlarini yoki ta’minot zanjirining yanada samarali amaliyotini o’z ichiga oladi.

- xizmat innovatsiyasi: xizmatlardagi innovatsiyalar mijozlar ehtiyojlarini yanada samarali tushunish va hal qilishni o’z ichiga oladi. Shunga asosan, ekotizimdagi turli istiqbollar innovatsion xizmat takliflarini rivojlantirishga imkon beradi.

- biznes modeli innovatsiyasi: ekotizim yangi biznes modellari bilan tajribalarni qo’llab-quvvatlaydi. Bu esa tashkilotlarga o’zgaruvchan bozor dinamikasiga moslashishga va paydo bo’lgan imkoniyatlardan foydalanishga imkon beradi.

Shulardan kelib chiqib, mintaqani barqaror rivojlantirishda innovatsion ekotizimlarni shakllantirishni tartibga solish tizimi tarkibi quyidagi yo’nalish, ishtirokchi va mexanizmlarga ajratiladi (1-jadval).

1-jadval

Mintaqani barqaror rivojlantirishda innovatsion ekotizimlarni shakllantirishni tartibga solish tizimi

Tartibga solish yo’nalishi	Asosiy mazmuni	Ishtirokchi sub’ektlar	Amaliy mexanizmlar
Strategik tartibga solish	Mintaqaviy innovatsion siyosatni ishlab chiqish va ustuvor yo’nalishlarni belgilash	Vazirliklar, hokimliklar va Innovatsion rivojlanish agentligi	Strategiya, “yo’l xaritasi” va hududiy dasturlar
Huquqiy tartibga solish	Innovatsion faoliyatni qo’llab-quvvatlovchi qonun va me’yorlarni ishlab chiqish	Oliy Majlis, Vazirlar Mahkamasi va Adliya vazirligi	“Innovatsion faoliyat to’g’risida” Qonun hamda soliq va bojxona imtiyozlari
Institutsional tartibga solish	Innovatsion infratuzilmalarni yaratish va boshqarish	Texnoparklar, klasterlar, universitetlar va ilmiy markazlar	Texnoparklar, startap-inkubatorlar va akselerator dasturlari
Iqtisodiy tartibga solish	Innovatsion loyihalarni moliyalashtirish va rag’batlantirish	Davlat budjeti va xususiy investorlar	Grantlar va investitsiya fondlari

Tashkiliy-boshqaruv tartibga solish	Innovatsion ekotizim ishtirokchilarining o‘zaro hamkorligini yo‘lga qo‘yish	Davlat organlari, biznes sub’ektlari va ilmiy muassasalar	“Triple Helix” modeli
Ijtimoiy tartibga solish	Aholi, yoshlar va mutaxassislarni innovatsion faoliyatga jalb etish	Ta’lim muassasalari, jamoat tashkilotlari va NNTlar	Kadrlar tayyorlash, innovatsion tanlovlar va grantlar
Monitoring va baholash tizimi	Ekotizim samaradorligini o‘lchash va takomillashtirish	Innovatsion rivojlanish agentligi va Milliy Statistika qo‘mitasi	KPI, indekslar, indikatorlar va tahlil hisobotlari

Mazkur 1-jadval asosida shuni aytish mumkinki, innovatsion ekotizimni tartibga solish tizimi ko‘p darajali (strategik, huquqiy, institutsional va iqtisodiy) yondashuvni talab etadi. Davlat o‘rtasidagi hamkorlik tizimining muvaffaqiyatini belgilaydi. Samarali tartibga solish natijasida mintaqaning raqobatbardoshligi, barqaror o‘sinh darajasi va aholi farovonligi oshadi.

Mintaqani barqaror rivojlantirish jarayonida innovatsion ekotizimlarni shakllantirish kompleks, ko‘p darajali va ko‘p sub’ektki jarayon bo‘lib qaraladi. Uni tartibga solish uchun strategik, huquqiy-institutsional va infratuzilmaviy yechimlar zarur. Ushbu tartibga solish tizimi quyidagi tamoyillar asosida ishlashi maqsadga muvofiq:

- ilgari belgilangan strategik maqsadlarga moslashuv hamda hudud salohiyatiga mos yo‘nalishlarni tanlash;

- davlat, biznes, ilm-fan va jamiyat sub’ektlari o‘rtasida samarali hamkorlikni ta’minlash;
- moliyalashtirish va infratuzilmani hudud darajasida qo‘llab-quvvatlash;
- monitoring va baholash tizimlarini doimiy ishga solish va shu orqali zarur o‘zgarishlarni kiritish.

Umuman olganda, mintaqani barqaror rivojlantirishda innovatsion ekotizimlarni shakllantirishni samarali tartibga solish uchun quyidagi chora-tadbirlarni ilgari surish mumkin:

- har bir mintaq uchun individual innovatsion ekotizim yo‘l-xaritasini ishlab chiqish - hududning kuchli va zaif tomonlari, imkoniyatlari va tahdidlarini SWOT-tahlil qilish;

- davlat tomonidan hududlarda texnoparklar, klasterlar, inkubatorlar va investitsiya fondlarini tashkil etish - startaplarni rag‘batlantirish uchun grantlar va soliq imtiyozlarini joriy etish;

- innovatsion infratuzilmalar bilan birgalikda hudud kadrlari malakasini oshirishga yo‘налgan dasturlarni ishlab chiqish - ilm-fan, biznes va ta’lim integratsiyasini kuchaytirish;

- ekotizimning ishlashini nazorat qilish uchun indikatorlar tizimini yaratish - hududdagi innovatsion sub’ektlar soni, patentlar soni, klasterlar faolligi, investitsiya hajmi, startaplarni chiqishi va boshqa ko‘rsatkichlarni shakllantirish;

- xalqaro hamkorlik, transchegaraviy klasterlar va hududlararo tajriba almashuvini yo‘lga qo‘yish - innovatsion ekotizimlarni mustahkamlash.

- barqarorlik tamoyillariga (ekologiya, ijtimoiy adolat va iqtisodiy samaradorlik) alohida e’tibor berish - innovatsiyalarni faqat iqtisodiy manfaat uchun emas, ya’ni ekologik va ijtimoiy jihatdan foydali bo‘lishini nazarda tutish.

Shunday qilib, mintaqaviy innovatsion ekotizimlarni shakllantirish va tartibga solish tizimini chuqur anglash orqali hududlar o‘z salohiyatini to‘liq ochishi, barqaror rivojlanishga erishishi mumkin. Innovatsion ekotizim yo‘nalishi bevosita keng qamrovli innovatsion strategiyani shakllantirish va amalga oshirishga qaratiladi. Ushbu tizim hamkorlikni osonlashtiradi, xavfni kamaytiradi va turli innovatsiyalarni ishlab chiqish va qabul qilishni tezlashtiradi, biznesning uzoq muddatli muvaffaqiyatiga va sanoatning umumiy rivojlanishiga hissa qo‘shadi.

Xulosa shuki, mintaqani barqaror rivojlantirishda innovatsion ekotizimlarni shakllantirishni tartibga solish tizimi turli tarkib va yo‘nalishlar orqali namoyon bo‘ladi. Bu borada muvaffaqiyatli innovatsion ekotizimni yaratish kishilar, siyosat, moliyalashtirish, madaniyat, bozor va qo‘llab-quvvatlash infratuzilmalari muvozanatini o‘z ichiga oladi. Xilma-xillikni qabul qilish, hamkorlikni rivojlantirish va innovatsiyalarni qadrlaydigan ishbilarmonlik muhitini yaratish biznesni yangi cho‘qqilarga olib chiqadigan dinamik ekotizimni yaratish yo‘lidagi muhim qadam bo‘lib qaraladi. Sanoat rivojlanishda davom etar ekan, moslashish va innovatsiya qilish qobiliyati rivojlanayotgan innovatsion ekotizimlarga kiritilgan muvaffaqiyatli tashkilotlarning o‘ziga xos belgisi bo‘lib namoyon bo‘ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Sheremetyeva E.N., Gorshkova L.A., Mitropolskaya-Rodionova N.V. (2021). Management of Innovative Ecosystems in a Digital Transformation of the Economy. In: Ashmarina S.I., Horák J., Vrbka J., Šuleř P. (eds) Economic Systems in the New Era: Stable Systems in an Unstable World. IES 2020. Lecture Notes in Networks and Systems, vol 160. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-030-60929-0_53
2. Jurayeva G.T. Mintaqa iqtisodiyotida innovatsion rivojlanish (xorij tajribasi). // Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, Volume2, Issue6, June, 2022. - 1298 b.
3. Abdusattarova X.M. Innovatsiya strategiyasi. O’quv qo’llanma. - T.: TDIU, 2011. - 86 b.
4. www.iic-aralsea.uz
5. O’zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 6-iyuldagi “2022-2026-yillarda O’zbekiston Respublikasining innovatsion rivojlanish strategiyasini tasdiqlash to’g’risida”gi PF-165-son Farmoni. Manba: <https://lex.uz/docs/6102462>
6. Ermetov A.I. Mintaqa iqtisodiy tizimini barqaror rivojlantirishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlarini takomillashtirish. // “Innovations in Science and Technologies” ilmiy-elektron jurnali, 7-son. 2025 yil. - 25 b.
7. O’rmonjonov Azizbek Muhammadjon o’g’li. (2025). MAKTABGACHA TA’LIM YOSHIDAGI IMKONIYATI CHEKLANGAN BOLALAR UCHUN INKLYUZIV TA’LIM SHAROITIDA MUSIQIY TA’LIMNI TASHKIL ETISH METODIKASI. Kelajak o’qituvchisi - Kelajak Bunyodkori, 1(1), 470-475.

ESP KONTEKSTIDA INGLIZ TILINI O’QITISHDA SIMULYATSIYA METODINING O’RNI

Shokirov Bahodir Ismoilovich

O'zbekiston Davlat Jahon Tillari Universiteti, mustaqil tadqiqotchi (PhD)

Toshkent shahridagi ADJU universiteti, Ingliz tili o'qituvchisi

E-mail: baxashok@gmail.com

Tel: (+998) 93 5456483

Annotatsiya. Zamonaviy til ta'limida nazariy bilimlar bilan amaliy ko'nikmalar o'rtasidagi tafovut asosiy muammo hisoblanadi. Ushbu tadqiqot ESP kontekstida simulyatsiya metodining samaradorligini o'rganishga bag'ishlangan.

Kalit so'zlar: ESP, simulyatsiya metodi, kommunikativ kompetensiya, til ta'limi, amaliy yondashuv

РОЛЬ СИМУЛЯЦИОННЫХ МЕТОДОВ В ПРЕПОДАВАНИИ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА В КОНТЕКСТЕ ESP

Аннотация. В современном языковом образовании основной проблемой является разрыв между теоретическими знаниями и практическими навыками. Настоящее исследование посвящено изучению эффективности метода симуляции в контексте ESP.

Ключевые слова: ESP, симуляционные методы, коммуникативная компетенция, языковое обучение, практический подход

THE ROLE OF SIMULATION METHODS IN TEACHING ENGLISH IN THE ESP CONTEXT

Abstract. The main challenge in modern language education lies in the gap between theoretical knowledge and practical skills. This study is devoted to examining the effectiveness of the simulation method in the ESP context.

Keywords: ESP, simulation methodology, communicative competence, language teaching, practical approach

1. Kirish

Hozirgi zamon globallashuv davrida maxsus maqsadlar uchun (kasbga yo'naltirilgan) ingliz tili (English for Specific Purposes - ESP) ta'limi tobora dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Vazirlar Mahkamasining 2024-yil 17-apreldagi "Yoshlarni kasbga (mutaxassislikka) va chet tillariga o'qitish tizimini takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 213-son qarori [1] oliy va kasbiy ta'lim tizimida chet tillar, xususan maxsus maqsadlar uchun ingliz tili ta'limini rivojlantirish zarurligini belgilab berdi. Ushbu